SVERIGES RIKSDAG

Kommittémotion L

Motion till riksdagen 2026/27:2687

av Joar Forssell m.fl. (L)

Fossilfri energi för välstånd, klimat och trygghet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att insatser för energieffektivisering inte ska inriktas på att minska den totala energianvändningen utan på att den tillgängliga energin kommer till största möjliga nytta och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minskad klimat- och miljöpåverkan i varje läge ska ges högre prioritet än att minska energiförbrukningen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att myndigheternas huvudscenario ska vara det där Sverige når nettonollutsläpp till 2045 och har negativa utsläpp bortom det och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anslutning till elnätets alla tre nivåer ska kunna ske inom rimlig tid i hela Sverige och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den installerade effekten i planerbar fossilfri elproduktion bör öka markant särskilt nära förbrukningen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten ska planera för och möjliggöra att Sverige kommer att utnyttja kärnenergi i fortvarighet och tillkännager detta för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten ska planera för och möjliggöra att det kommer att det kommer att pågå byggen av kärnreaktorer i Sverige under flera decennier framåt och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas möjlighet till permanent flexibla elnätsavtal på alla spänningsnivåer och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att flexibla elnätsavtal – tidsbegränsade så väl som permanenta – bör ha lägre tariffer än ordinarie avtal och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att transmissionsnätet och regionalnäten bör klassas som nationellt prioriterad infrastruktur och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en maxtid för elnätens tillståndsprocesser bör övervägas och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att industrietableringar med stor klimatnytta bör prioriteras i tilldelningen av nätanslutningar och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nätförstärkningar bör skyndas på genom standardiserade tillståndsförfaranden och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tillsättas en nationell samordnare med uppdrag att skynda på elnätsutbyggnaden och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kärnkraftens riskdelningsmodell bör användas för att säkerställa att lärandeeffekterna blir tillräckliga för att kraftigt driva ner kostnaderna för kommande reaktorprojekt, och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en riskdelningsmodell för havsbaserad vindkraft i kombination med lagring och flexibilitet modellerad utifrån kärnkraftens riskdelningsmodell bör utredas och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vattenkraftens produktion och reglerförmåga ska värnas och tillkännager detta för regeringen.

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det är acceptabelt att vattenkraftsproduktionen minskar med 1,5 TWh i årsproduktion för att minska miljöpåverkan och för att restaurera förstörda miljöer och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att miljöåtgärderna ska fokuseras mot de små vattenkraftstationer som har den minsta betydelsen för kraftsystemet och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att miljöanpassningen ska till största delen bekostas av de vattenkraftstationer som är undantagna ingripande åtgärder och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuner som står värd för ny kärnkraft bör prioriteras i infrastrukturplaneringen och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuner som får ökade kostnader på grund av en kärnkraftsetablering ska ersättas för detta av staten och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kärnkraftskommuner är naturliga platser för utbildning av tekniker och ingenjörer och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att industriparker i närheten av kärnkraftsetableringar bör som regel utredas och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuner bör få del av kärnkraftens värdeskapande genom en intäktsdelningsmodell och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten bör ges tydligt ges det långsiktiga ansvaret för hanteringen av radioaktivt avfall som härrör från verksamheter som inte är kärntekniska anläggningar och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten bör ta betalt för att ta över ansvar för radioaktivt avfall från verksamheter som inte är kärntekniska anläggningar och tillkännager detta för regeringen.

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten även framgent bör stå för sistahandsansvaret för radioaktivt avfall och använt kärnbränsle som deponerats i slutförvar som förslutits och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten behöver ta ett ansvar för att det finns ett system för hantering av radioaktivt avfall och använt kärnbränsle och att aktörer kan få tillträde till detta system och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att under uppbyggnaden av systemet för hantering av radioaktivt avfall och använt kärnbränsle och under perioder med få aktiva aktörer bör staten ställa ut garantier för vilka kostnader de första aktörerna kan komma att möta och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det kommande systemet för hantering av radioaktivt avfall och använt kärnbränsle bör utformas så att nya aktörer när som helst i framtiden kan träda in i systemet till en rimlig kostnad och så att aktörer kan lämna systemet när de fullgjort sina åtaganden och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör kunna anses att en aktör fullgjort sina åtaganden när man rivit sin anläggning och förpackat allt radioaktivt avfall och använt kärnbränsle på ett godkänt sätt och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ersättningen genom fastighetsskatten till kommuner där det byggs vindkraft bör permanentas och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att närboende till en vindkraftsetablering bör ges rätt att upp till tre år efter att vindkraftverket har tagits i drift lösa in sin fastighet till det marknadspris som gällde före etableringen och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett positivt besked om etablering av vindkraft från en kommun bör göras bindande i fem år och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillståndsprocessen för den havsbaserade vindkraften bör läggas om till ett system där lämpliga platser pekas ut och fördelas i konkurrens och tillkännager detta för regeringen.

37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att styrmedel ska utformas så att icke-fossilt kol prioriteras till tillämpningar där förädlingsvärdet är högt och dit det saknas fossilfria alternativ och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bruket av förbränning i värmesektorn bör minska och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att spillvärme bör tas tillvara då det ekonomiskt eller ur ett klimat- och miljöperspektiv på systemnivå är rationellt och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att svensk författning ska vara utformad neutralt i förhållande till om kommersiella kärnreaktorer levererar el eller värme och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att strålsäkerhetsmyndigheten ska ha beredskap att ta emot en ansökan om att uppföra värmeproducerande reaktorer och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statens energimyndighet bör agera proaktivt för att underlätta för kärnvärme som en del av det svenska energisystemet och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fossila bränslen bör ersättas av el överallt där det är rimligt och möjligt och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att styrmedel ska utformas så att biomassa och syntetiskt framställda kolväten används som råvaror och som bränslen i sektorer där elektrifiering inte är ett alternativ och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör ha inhemsk produktion av syntetiska bränslen och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga ett avskaffande av den höga energiskattenivån på el genom stegvisa sänkningar så att all el som konsumeras i Sverige på sikt beskattas på den miniminivå som ges av energiskattedirektivet och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett övervägande om att sänka energiskatten på el som används i elpannor och värmepumpar i fjärrvärmesystemen till den miniminivå som ges av energiskattedirektivet och tillkännager detta för regeringen.

48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att reformera energiskatten på fossilfri olja och gas, så att den är den samma oavsett hur bränslena används och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skattebefrielsen för bioolja och biogas bör utökas till att gälla alla fossilfria bränslen och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska metodiskt och outtröttligt arbeta för att EU ska behandla all fossilfri på ett likvärdigt sätt och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Tillgången på energi, när och där den behövs, är kraftigt sammankopplad med utvecklingen av människans välstånd. När tillgången till och användningen av energi ökar förbättras också förutsättningarna för människans goda leverne. Detta har varit sant sedan människan bemästrade elden, och det kommer att vara sant för all framtid. Vi bör vara tacksamma för att vi lever i en tid då människan har tillgång till sofistikerade tekniker för att producera kolossala mängder energi, som vi också har tillgång till i stora mängder för att kunna berika våra liv.

Liberalerna anser att denna bakgrund är en obestridlig premiss för en realistisk och handlingskraftig energipolitik. Liberalerna bejakar utvecklingen av ny teknik, marknadsekonomi och sund reglering för att tillgängliggöra energi för samhället.

Tillgången på energi i form av el, värme och bränslen - när och där den behövs – är avgörande för att ekonomin ska fungera. Tilltron till den framtida tillgängligheten, kostnaden, risken för volatila framtida priser och tiden det tar att få tillgång till energin påverkar alla investeringsviljan och svensk konkurrenskraft. Energisystemets robusthet och resiliens avgör i stor utsträckning vår förmåga att hantera kriser av olika slag. Hur snabbt vi förmår ersätta fossila bränslen med fossilfri energi är den allt annat överskuggande faktor som avgör när vi når nettonollutsläpp.

Energipolitik handlar om klimatet och om Sveriges möjlighet till tillväxt. Kontroll över energin är också avgörande för geopolitiken och därmed för Sveriges och EU:s oberoende.

När de fossila bränslena ska ersättas måste energin komma någon annanstans ifrån. Alternativen är inte så många. Biobränslen, vattenkraft, kärnkraft, vindkraft och

solenergi är de viktigaste. Globalt kommer sol, vind och kärnkraft att vara de tre energislag som tillsammans kommer att ha störst betydelse då de går att bygga ut i stor skala. Övriga är på olika sätt begränsade.

Sverige har utmärkta förutsättningar för att producera fossilfri energi. Skogen, älvarna, de goda vindlägena och kärnkraftskunnandet ger, klokt använda, möjligheter att möta en mycket stor energiefterfrågan på ett hållbart och konkurrenskraftigt sätt.

När de fossila bränslena försvinner får elen en ännu större betydelse än tidigare. De energislag som kan expanderas utan praktiska begränsningar – sol, vind och kärnkraft – producerar alla el. Idag har vi i praktiken tre energisystem – el, bränslen och värme. Det finns kopplingar mellan dem, men utan fossila bränslen smälter de samman till ett energisystem. Energipolitiken behöver fokuseras på att skapa de förutsättningar som krävs för att det ska bli möjligt. Kraftsystemet hamnar i centrum. Kraftsystemet består av produktionen, distributionen och konsumtionen av el samt av de strukturer som behövs för att elförsörjningen ska fungera.

Ett kraftsystem på rätt väg

Under mandatperioden 2022–2026 har stora förbättringar skett i kraftsystemet. Men fortfarande är utmaningarna stora. Systemet är fortfarande försvagat i södra Sverige till följd av att stora volymer planerbar kärnkraft och kraftvärme stängdes under loppet av några få år kring 2020. Viktiga insatser har gjorts för att förbättra spänningskvaliteten och för att Svenska kraftnät inte ska tvingas till ingrepp i elmarknaden för att garantera systemets stabilitet eller till och med för att garantera tåligheten mot vanliga fel. Systemet är mer robust i skrivande stund än 2022, men det är en god bit kvar till dess kraftsystemet i södra Sverige kan erbjuda den som behöver en nätanslutning i rimlig tid och innan kraftsystemet kan kallas robust och resilient.

Klimatomställningen och utfasningen av de fossila bränslena på mindre än två årtionden ställer stora krav på kraftsystemet. Det finns en tillväxtpotential i industrin i Sverige då många företag här är långt framme med klimatneutrala produkter och tjänster som dessutom uppfyller långtgående miljökrav i övrigt. En ökad svensk export av klimatneutrala varor och tjänster är en viktig klimatåtgärd då exporten undanträngер klimatskadliga alternativ. Flera av de viktiga tekniker och processer som behövs för att genomföra klimatomställningen i industrin behöver stora mängder el. Ett exempel på sådan teknik, som är kritisk för klimatomställningen är koldioxidinfångning och avskiljning, så kallad CCS. De fossila bränslena behöver ersättas av fossilfri el, vilket innebär att kraftsystemet behöver växa för att klimatomställningen ska kunna

genomföras samtidigt som människor får det bättre och Sverige är en konkurrenskraftig ekonomi.

Det mest effektiva sättet att åstadkomma skiftet till fossilfri energi är en omfattande elektrifiering överallt där det är möjligt och rimligt. Det rör stora delar av industrin och transportsektorn. Där det är svårt att byta ut de fossila bränslena mot el krävs fossilfria energibärare som vätgas, ammoniak eller syntetiskt framställda kolväten. Gemensamt för dessa är att de – när produktionen är fossilfri – till största delen behöver produceras från vätgas från elektrolys, även om delar av produktionen kommer att kunna baseras på biomassa.

Allt detta kräver stora mängder el. Att byta ut förbränningsmotorer i transportsektorn till direkt eldrift via batterier och elvägar innebär en stor energieffektivisering men samtidigt en ökad elkonsumtion. Att producera vätgas kräver stora mängder el. Produktionen av syntetiska kolväten, elektrobränslen, är ytterst elkrävande. Den innebär heller ingen energieffektivisering då övergång mellan olika energibärare alltid innebär energiförluster. Att använda energi och andra resurser effektivt är avgörande för företagens konkurrenskraft. Men energieffektivisering är långt ifrån tillräckligt för att hantera den utmaning vi står inför. Insatser för energieffektivisering ska inte inriktas på att minska den totala energianvändningen, utan på att den tillgängliga energin kommer till största möjliga nytta. Det ska uppnås genom teknisk utveckling och rationell reglering. Minskad klimat- och miljöpåverkan ska i varje läge ges högre prioritet än att minska energiförbrukningen

Kraftsystemet kommer att behöva byggas ut mycket kraftigt samtidigt som robustheten och resiliensen i den södra delen av kraftsystemet behöver fortsätta stärkas. Uppgiften att fasa ut användningen av fossil olja, kol och gas till 2045 innebär att det även fortsatt är rimligt att arbeta för att möjliggöra en fördubblad elförbrukning inom 20 år i enlighet med riksdagens planeringsmål.

Vår liberala utgångspunkt är att klimatmålen ska nås. Det kräver att de fossila bränslena försvinner. Statens planering måste utgå ifrån att målen ska nås.

Myndigheterna ska proaktivt beskriva vad som krävs. Bedömningar av vart utvecklingen tar oss är värdefulla, men myndigheterna behöver framför allt arbeta med analyser av vad som krävs i form av förutsättningar för att klimatmålen ska nås. Myndigheternas huvudscenario ska vara det där Sverige når nettonollutsläpp till 2045 och har negativa utsläpp bortom det.

Kraftsystemet behöver växa

Under mandatperioden 2022–2026 har grunden lagts för att kraftsystemet ska kunna byggas ut på ett robust och resilient sätt. Den akuta situationen har förbättrats och kraftsystemet har stärkts ordentligt, men för att systemet ska kunna växa och för att nya anslutningar och höjda abonnemang ska kunna medges inom rimlig tid i hela landet behöver ny planerbar elproduktion komma på plats. Det enda fossilfria alternativ som kan leverera el i tillräcklig skala är kärnkraften.

Anslutning till elnätets alla tre nivåer ska kunna ske inom rimlig tid i hela Sverige.

Den installerade effekten i planerbar fossilfri elproduktion bör öka markant särskilt nära förbrukningen.

Sveriges utsläpp ska nå nettonollutsläpp senast 2045, om mindre än 20 år. Därefter ska vi ha växande negativa utsläpp. Kraftsystemet behöver expanderas något innan omställningen i sektorerna sker. Det är bakgrunden till målet i den energipolitiska inriktningspropositionen, som riksdagen beslutat om, att de första nya reaktorerna behöver vara på plats till 2035 och att runt 10 GW ny kärnkraftskapacitet behöver tillkomma fram till 2045.

Brådskan i klimatomställningen, kraftsystemets betydelse för den svenska ekonomin och det allvarliga geopolitiska läget ger tydliga förutsättningar för den energipolitik Sverige behöver framåt. Omläggningen riksdagen gjorde under mandatperioden 2022–2026 är också tydlig. Politiken behöver fokuseras på att skapa de förutsättningar som krävs för att kraftsystemet ska kunna expandera kraftigt. Det som över allt annat styr att systemet måste byggas ut på ett sätt som fungerar tekniskt. Kraftsystemet måste hela tiden leverera el när och där den behövs till ett rimligt pris. Systemet måste vara robust mot störningar och tillräckligt resilient för att snabbt kunna återgå till normal drift igen om en störning leder till ett avbrott.

Utbyggnaden av kraftsystemet kan bara genomföras om investerare har tillräckligt stabila förutsättningar för att kunna ta risken att satsa stora pengar i den nya kraftproduktion som behöver byggas och i de ersättningsinvesteringar som krävs framåt.

Staten ska planera för, och möjliggöra, att Sverige kommer att utnyttja kärnenergi i fortvarighet.

Staten ska planera för, och möjliggöra, att det kommer att det kommer att pågå byggen av kärnreaktorer i Sverige under flera decennier framåt.

Riv elnätsbyråkratin

Det bör bli tillåtet att teckna villkorade elnätsavtal på alla spänningsnivåer. Genom ett sådant avtal accepterar den anslutne, producenten eller konsumenten, begränsningar i hur mycket effekt som kan levereras in eller tas ut vid varje given tidpunkt. Att nätägaren kan begränsa effekten innebär kraftiga lättnader i kraven på fysiska förstärkningar i elnäten. Därmed kan anslutningar medges mycket tidigare än annars skulle ha varit möjligt. Villkorade avtal skulle också kunna få – och bör ha – lägre tariffer än de ordinarie avtalen.

En abonnent som har ett villkorat avtal bör senare kunna omvandla det till ett ordinarie abonnemang där abonnenten själv har rådighet över inmatningen eller uttaget av effekt. En sådan ändring av avtalsform bör då ske på motsvarande sätt som en nyteckning av ett avtal eller en höjning av effektgränsen sker idag.

Ett sådant här system skulle ha den stora fördelen att elnätsanslutningar kan tillåtas tidigare än annars. Det skulle särskilt gynna elnätskunder som har möjlighet att vara flexibla. Rätt satt skulle den lägre taxan för de villkorade avtalen samhällsekonomiskt effektivt styra mot rätt nivå av investeringar i flexibilitetslösningar hos elnätskunderna. Det bör införas möjlighet till permanent flexibla elnätsavtal på alla spänningsnivåer.

Elnäten, både transmissionsnätet och regionalnäten, behöver klassas som nationellt prioriterad infrastruktur med samma politiska tyngd som försvar och järnväg. Tillståndsprocesserna för elnäten behöver trimmas ytterligare. En maxgräns för den tid en tillståndsprocess för elnät får ta bör övervägas. Industrietableringar med stor klimatnytta bör prioriteras när anslutningar till elnäten meddelas. Det bör tas fram standardiserade miljöprövningar för att skynda på nätförstärkningar. Sverige behöver en nationell samordnare med mandat att lösa flaskhalsar och driva på processen att stärka elnäten.

Investeringar i en hårt reglerad miljö kräver garantier

Investeringar i elproduktion är för flera av kraftslagen mycket långsiktiga. Investeringen och kostnaden för att finansiera den står ofta för en mycket stor del av den totala kostnaden. Det här gäller särskilt de kraftslag som har låga rörliga kostnader som vind-, vatten- och kärnkraft. Kärnkraften utmärker sig tillsammans med vattenkraften som ett kraftslag som producerar stora värden under mycket lång tid. Samhällsnyttan är därmed potentiellt stor, men samtidigt är återbetalningstiden för den omfattande investeringen i många fall också lång.

Sverige har en historik av en energipolitik som skapar stora risker för den som överväger att investera i kraftproduktion. Tekniska risker bedöms bäst av energibolagen

och de ekonomiska riskerna är på många sätt snarlika de andra branscher möter, men energiområdet sticker ut som ett område med ovanligt stora politiska risker. Framtida förändringar i regler och styrmedel kring kraftproduktionen som sådan kan potentiellt få stor påverkan, men även marknadsregler och till exempel elprisområdesindelningen kan bli helt avgörande.

Det finns på grund av de stora politiska riskerna en betydande risk att aktörerna avvaktar med investeringar som är i allra högsta grad intressanta ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Det är rimligt att staten är med och delar på investeringsrisker vid nybyggnation av elproduktion dels för att säkerställa att viktiga investeringar blir av, dels för att ett sådant åtagande minskar risken för framtida politiska beslut med stora negativa effekter på kraftproduktionens lönsamhet.

Sverige behöver ny planerbar elproduktion, särskilt behövs den i södra Sverige nära förbrukningen. Detta kan åstadkommas fossilfritt genom att bygga ny kärnkraft. Möjligen kan det också åstadkommas artificiellt genom en kombination av vindkraft, lagring och olika former av avtalat flexibilitet hos användarna. Det mest sannolika är i så fall att det handlar om havsbaserad vindkraft då det har visat sig svårt att få acceptans för stora volymer landbaserad vindkraft i södra Sverige.

Riksdagen har infört en riskdelningsmodell för kärnkraften. Den bör finnas kvar och användas för att få i gång en serieproduktion av reaktorer så att Sverige som land i kommande byggen kan dra nytta av de lärandeeffekter de första reaktorbyggena kommer att ge.

En modell för havsbaserad vindkraft kombinerad med lagring och flexibilitetsavtal baserad på kärnkraftens modell bör utredas. Det är rimligt att kravet på planerbarhet i en sådan modell lättas i förhållande till vad kärnkraften levererar. Exempelvis skulle modellen kunna kräva att vindkraftssystemet som omfattas av riskdelningen skulle kunna leverera el 5000 eller 6000 timmar om året enligt avrop från Svenska kraftnät.

El- och värmeproduktionen växer och förändras

En rad riktade åtgärder behövs för att göra det enklare och minska riskerna förknippade med att investera i elproduktion men också för att bättre utnyttja den befintliga produktionskapaciteten. Åtgärderna syftar också till att korta ner tiden från beslut till drifttagning av både produktionsanläggningar, ledningar och andra elnätsanläggningar.

Vattenkraften måste värnas men också anpassas och utvecklas

Vattenkraften är klimatsmart och spelar en mycket viktig roll för svensk energiförsörjning, nu och i framtiden. Vattenkraften ska utvecklas genom effektiviseringar som inte skadar miljön ytterligare samtidigt som outbyggda vattendrag inte exploateras. De fyra nationalälvarna ska fredas från utbyggnad, liksom övriga i lag skyddade vattendrag samt bäckar, åar och andra mindre vattendrag.

Omprövningen av vattenkraftens miljötillstånd pågår. Under mandatperioden 2022–2026 gjordes förändringar i processen för att säkerställa att åtgärderna som nu genomförs blir proportionella i förhållande till vattenkraftens stora betydelse för kraftsystemet och samhället.

Framför allt för de större kraftstationerna, som är av stor betydelse för kraftsystemet, finns nu betydlig bättre möjligheter att använda de undantag som finns i EU-rätten. Detta har varit nödvändigt för att skydda vattenkraftsproduktionen och vattenkraftens reglerförmåga i de många domstolsprocesser som pågår.

En viss minskning (max 1,5 TWh i årsproduktion) av vattenkraftsproduktionen framöver är acceptabel då miljöåtgärder på många håll kan ge stora effekter utan att för den skull ge en särskilt stor påverkan på vattenkraften. Det är i huvudsak i den småskaliga vattenkraften åtgärder ska genomföras då små förluster i produktion och systemnytta kan där växlas mot stora miljövinster.

Den liberala energipolitiken ger utrymme för att ersätta planerbar vattenkraft och den systemnytta den skapar med kärnkraft som är det andra fossilfria planerbara kraftslaget.

Kärnenergin är en avgörande del av energisystemet

Stora steg framåt har tagits under mandatperioden 2022–2026 för att möjliggöra ny kärnkraft i Sverige. Tillståndsprocessen har reformerats och det har blivit möjligt att bygga kärntekniska anläggningar på fler platser. Tillsammans gör detta att fler aktörer, med olika affärsmodeller, får möjlighet att bidra till att bygga planerbar elproduktion på den svenska marknaden. Det i sin tur ökar konkurrensen både mellan olika reaktorprojekt, men också på den framtida elmarknaden, vilket förutses sänka investeringskostnaderna och de framtida elpriserna.

Att fler platser nu är tillgängliga ökar möjligheten att planera kraftsystemet optimalt, vilket leder till minskade kostnader för systemet som helhet. Samtidigt öppnar det för etablering av kärnvärme som ett alternativ till fjärrvärme baserad på förbränning, värmepumpar och restvärme. Givet de ekonomiska utmaningar fjärrvärmen har till följd av höga bränslepriser och höga kostnader för utsläppsrätter är det mycket intressant att det nu finns ett väsensskilt annorlunda alternativ.

Kärnkraftskommuner ska bli rika kommuner

Etablering av en kärnteknisk anläggning, särskilt ett kärnkraftverk innebär ett åtagande för värdkommunen både i form av tillkommande uppgifter och genom den långsiktiga relation anläggningen innebär. Kommuner som välkomnar ny kärnkraft och därmed tar ett nationellt ansvar ska få långsiktig ekonomisk utdelning i form av infrastrukturpaket och statliga etableringsavtal. Kommunens direkta kostnader ska ersättas genom en kärnkraftspremie. Här har regeringen tagit ett första steg genom det bidrag som finns att söka hos Naturvårdsverket. Detta bör permanentas.

Statliga utbildningssatsningar för tekniker och ingenjörer bör fokuseras till kärnkraftskommuner. Det bör också från början planeras för industriparker runt reaktorerna. Det är rationellt att använda elen nära kraftverket då detta minskar behovet av nätinvesteringar. Närhet till reaktorerna kan också göra det möjligt att utnyttja dem för produktion av processvärme.

Liksom vindkraften har sin intäktsdelning och vattenkraften sin bygdepeng bör det införas en intäktsdelning även för kärnkraften.

Systemet för radioaktivt avfall och använt kärnbränsle är en del av infrastrukturen

Att ny kärnenergi nu är på väg i Sverige innebär att det behöver tydliggöras hur radioaktivt avfall och använt kärnbränsle från de nya kärntekniska anläggningarna ska hanteras och hur ansvaret för hanteringen och finansieringen av densamma ska fördelas mellan staten och aktörerna.

Vidare behöver Sverige etablera ett ordnat ansvar för det radioaktiva avfall som uppstår i verksamheter som inte är klassade som kärntekniska anläggningar. Det handlar om avfallet från sjukvården, industrin och forskningen. Det är rimligt att staten mot ersättning tar ansvaret för slutförvar av det radioaktiva avfallet från den här typen av anläggningar. När staten tydligt tar det ansvaret kommer kommersiella aktörer att vara beredda att ansvara för lagring och eventuell konditionering av avfallet innan det slutförvaras.

Vad gäller det radioaktiva avfall och det använda kärnbränsle som uppstår vid kärntekniska anläggningar bör staten som idag ha ett sistahandsansvar. Staten tar därigenom över det fulla ansvaret för det material som slutförvarats i samband med att ett slutförvar förslutits.

Den energipolitik riksdagen har lagt fast genom den Energipolitiska inriktningspropositionen och omläggningen av lagstiftningen kring kärnkraften innebär

att kärnenergin kommer att kunna finnas som en viktig del av det svenska energisystemet i fortvarighet. Detta är en avgörande skillnad gentemot den situation som rådde då dagens system för hantering av radioaktivt avfall och – framför allt – använt kärnbränsle sattes på plats. Då sågs kärnenergin som något övergående och därmed kunde hanteringen av avfall och bränsle planeras utifrån ett slutdatum då hanteringen skulle avslutas. Nu har vi en annan situation. Planeringen behöver i stället utgå ifrån att hanteringen – liksom det mesta i samhället – kommer att pågå i fortvarighet.

Detta innebär att staten behöver få en ny, mer framträdande, roll i systemet för hanteringen av avfall och bränsle. Staten behöver garantera att systemet vid varje tidpunkt är tillgängligt för den som har avfall och bränsle som behöver hantering, detta oavsett hur många andra aktörer som är aktiva just då. Staten behöver också, särskilt initialt under tiden nya reaktorer byggs, ge garantier för vilka kostnader en enskild aktör kan komma att exponeras för. Utgångspunkten när sådana kostnader bestäms bör vara det tillståndsgivna system för slutförvar av låg- och medelaktivt avfall, respektive använt bränsle och högaktivt avfall som redan finns på plats. I den mån det behövs anpassningar för att en aktör ska kunna passa in sitt material i detta system bör aktören stå för de kostnader som detta för med sig.

Det behövs också möjligheter för enskilda aktörer att lämna systemet och att stiga ur sitt ansvar, även om det återstår lång tid innan de aktuella slutförvaren ska förslutas.

Det kan uppstå ett läge där det kan komma att ta mycket lång tid från det att en aktör stänger sin sista kärntekniska anläggning till dess allt avfall och bränsle som uppstått där är slutförvarat. Det beror i mycket hög grad på hur andra aktörer valt att agera och vilka framtida aktörer som stiger in i systemet. Det är därför rimligt att en aktör som avslutar sin verksamhet ges möjlighet att lämna systemet och överlåta sitt ansvar på staten, eller någon annan som erbjuder sig att ta emot det, vid det tillfälle då anläggningen är riven och allt avfall och bränsle är förpackat på ett godkänt sätt.

Vindkraften behöver tydligare förutsättningar och lokal acceptans

De förändringar som genomförts för att göra det ekonomiskt intressant för kommuner och närboende att det uppförs vindkraft har varit viktiga. Ersättningarna till kommuner och närboende innebär en kostnad för vindkraftsaktörerna, men de kommer i gengäld att leda till att fler projekt accepteras och kan genomföras. Ersättningen genom fastighetsskatten till kommuner där det byggs vindkraft bör permanentas.

Den tredje pusselbiten – rätten till inlösen av fastigheter, som är under utredning - bör också införas. Människor som bor nära vindkraftverken bör ha rätt att upp till tre år efter att kraftverken tagits i drift sälja sin fastighet till vindkraftsaktören till ett pris som motsvarar fastighetens marknadspris före etableringen.

Detta överbryggar det informationsövertag om vindkraftens påverkan på närområdet som vindkraftsaktören har och det flyttar risken från fastighetsägaren (som har dålig information) till aktören (som har bra information). Därmed kommer acceptansen från de närboende att öka och fler etableringar kommer att genomföras. Det är viktigt att rätten till inlösen gäller en tid då driften av vindkraftverket kan variera mellan åren, särskilt under en inkörningsperiod.

Det är viktigt att kommunerna har ett reellt inflytande över var och hur vindkraft etableras. Sedan kravet på detaljplan avskaffades implementeras detta genom det kommunala vetot. Vetot bör bibehållas, men det finns ett behov av att förändra det något. Framför allt bör ett vetobeslut göras bindande under en tid för att undvika sena ändringar till exempel direkt efter ett val. Ett positivt besked om etablering av vindkraft från en kommun bör göras bindande i fem år.

För den havsbaserade vindkraften behöver tillståndssystemet reformeras så att lämpliga platser för vindkraft pekas ut och sedan fördelas till intressenter. Det är i ett sådant system viktigt att den som vinner statens förtroende att uppföra en vindkraftspark också gör det. Det bör därmed finnas krav och viten kopplade till systemet.

Producera fjärr- och processvärme smartare

Liberalerna driver en politik för en kraftig utbyggnad av Sveriges fossilfria produktion av el. Flera steg i den riktningen är redan tagna. Vindkraften har expanderat kraftigt sedan millennieskiftet, och tack vare liberala reformer växer fortfarande dess bidrag till kraftsystemet. Inom Tidöregeringen fick Liberalerna möjlighet att genomföra omfattande reformer för ny kärnkraft, och branschen förbereder för byggnation av nya kärnreaktorer i Sverige. Andra politiska reformer, bland annat reform av elprisområdena, kommer också ha en gynnsam inverkan på det allt för höga och volatila elpriset. Sammantaget kommer den ökade tillgången till fossilfri el att möjliggöra klimatomställningen och elektrifieringen av många viktiga processer.

När Sverige, och något senare världen som helhet, fasar ut kol, olja och gas som bränslen och som råvaror till den petrokemiska industrin kommer konkurrensen om det fossilfria kolet att tillta. Biomassa och avfall kommer i ökande grad att efterfrågas som råvaror för produktion av bränslen till flyget och sjöfarten, men också som råvaror för

produktion av plast och kemikalier. Fjärrvärmen kommer när konkurrensen tilltar att stå sist i kön då värdeskapandet av att elda biomassa och avfall för att utvinna värme kommer att vara litet relativt alternativen. Men även i industriella processer kommer det att bli alltmer intressant att ta tillvara restprodukter snarare än att elda upp dem. Styrmedel ska utformas så att icke-fossilt kol prioriteras till tillämpningar där förädlingsvärdet är högt och dit det saknas fossilfria alternativ.

Lokalt kommer eldning att finnas kvar i både i fjärrvärmenäten och i industriprocesser till exempel för att transportkostnaden kan göra det rationellt att elda biobränsle lokalt. Men vi går mot en framtid där det många gånger kommer att vara orimligt dyrt att använda biomassa eller avfall som bränsle för fjärrvärme.

Alternativen är flera. Värmepumpar, elpannor och elektrifiering av industriprocesser kan ersätta en del. Det finns fortfarande en potential i att bättre använda spillvärme för fjärrvärme, även om mycket av spillvärmen håller allt för låg temperatur för att vara praktiskt användbar. Men, det behövs något mer för att inte värme ska bli en trång sektor. Kärnvärmen behöver börja byggas ut.

Fjärrvärme kan produceras med kärnreaktorer antingen som kraftvärme där man tappar av värme från turbinsidan vid en kraftproducerande reaktor eller så använder man en reaktor som enbart producerar värme. Den senare kan konstrueras betydligt enklare än en kraftproducerande reaktor då tryck och temperatur kan hållas långt lägre och då hela turbinanläggningen saknas. Säkerhetssystemen kan också förenklas kraftigt då låga tryck och temperaturer gör det möjligt att kyla reaktorn med passiva system.

För ett land som redan har kärnkraft är steget till att också ha kärnvärme litet. Men all reglering inom området måste utformas så att den blir neutral i förhållande till om energin från reaktorerna tas ut som el eller värme. Strålsäkerhetsmyndigheten ska ha beredskap att ta emot en ansökan om att uppföra värmeproducerande reaktorer. Statens energimyndighet bör agera proaktivt för att underlätta för kärnvärme som en del av det svenska energisystemet.

Bränslen

Även om konsumtionen har minskat ordentligt över tid i Sverige står den fossila oljan fortfarande för en fjärdedel av energianvändningen. Kol och gas används också om än i långt mindre omfattning. I industrin, den byggda sektorn och servicesektorn har utfasningen kommit långt, men i transportsektorn och till arbetsmaskiner används alltjämt väldigt mycket olja.

I första hand bör el ersätta oljan. Där den är möjlig att genomföra ger elektrifieringen en direkt, och dessutom mycket energieffektiv, övergång från fossil energi till fossilfri. Men det finns en rad tillämpningar där flytande och gasformiga bränslen kommer att behövas under lång tid framöver. Det rör sjöfarten och flyget men också en betydande del av arbetsmaskinerna. Med tiden finns det skäl att anta att mer kan elektrifieras, men bränslen kommer att behövas. Styrmedel ska utformas så att biomassa och syntetiskt framställda kolväten används som råvaror och som bränslen i sektorer där elektrifiering inte är ett alternativ.

Biobränslen har haft en stor betydelse för att fasa ut oljan ur transportsektorn, men de räcker inte, särskilt inte som Sverige är del av en global marknad. Särskilt för flyget, med de stora volymer bränslen det förbrukar, blir det uppenbart att övergången till fossilfritt bränsle inte kan bygga på enbart biobränslen. Det behövs en storskalig produktion av syntetiska bränslen. Med riklig tillgång på fossilfri el, god tillgång på bioråvara och goda möjligheter till infångning av biogen koldioxid har Sverige sällsynt goda förutsättningar för produktion av dessa.

Skatter i konflikt med fysiken

Liberalerna anser att Sverige ska avskaffa de dubbla energiskattenivåerna på el. Det är kontraproduktivt att hårt beskatta el samtidigt som en elektrifiering av transportsektorn och industrin är avgörande för att klimatmålen ska nås. Idealt skulle energiskatten på el helt avskaffas, men då vi har Energiskattedirektivet att förhålla oss till anser Liberalerna att skatten för all el som används i Sverige, i den takt statsfinanserna tillåter, stegvis ska sänkas till den miniminivå direktivet sätter, cirka 0,6 öre/kWh. Ett sådant förfarande för att kraftigt sänka den aktuella skatten bör övervägas.

Då det statsfinansiellt är utmanande att genomföra sänkningen i ett steg behövs åtgärder för att begränsa de skador den mycket höga energibeskattningen av el orsakar. En angelägen sådan åtgärd skulle vara att sänka skatten för el som används för att producera fjärrvärme i elpannor och värmepumpar.

På grund av att Sverige har en hög andel väderberoende elproduktion varierar elpriset kraftigt. När priset är lågt är skatten en onödigt hög andel av priset. Med en sänkt skatt skulle den temporärt billiga elen kunna användas i fjärrvärmesystemet. Fjärrvärmesystemet fungerar också som ett energilager, eftersom värmen stannar i vattnet över tid. På så vis kan vi effektivt utnyttja den väderberoende elproduktionen. När förhållandena är sådana att elpriset är högt, till exempel om det är vindstilla på vintern, så kommer den sänkta elskatten vara försumbar för totalpriset på el. Den

eldrivna fjärrvärmeproduktionen kommer då inte att konkurrera med andra elkunder, utan det kommer att vara ekonomiskt rationellt att driva fjärrvärmen med andra metoder.

Alternativet är att elen spills i vind- och vattenproduktionen. Den effekten uppstår främst i norra Sverige.

Energiskatten på fossilfri olja och gas bör vara den samma oavsett hur bränslena används. Biodiesel och biogas har idag en skattenedsättning när de används som fordonsbränslen och i gasens fall även för uppvärmning, detta genom att Sverige medgetts ett undantag från Energiskattedirektivet. Denna skattenedsättning bör utvidgas till att gälla oavsett användningsområde. Frågan ser ut att lösas permanent genom den uppdatering av Energiskattedirektivet som är under förhandling. Men till dess direktivet uppdateras, vilket kan ta lång tid, behövs ett utökat svenskt undantag. Ett sådant skulle göra att övergången till helt fossilfri värme påskyndades då det skulle bli betydligt intressantare att driva framför allt oljepannor med fossilfria bränslen. Alltså bör en skattenedsättning av energiskatten på fossilfri olja och gas, så att nivån blir den samma oavsett hur bränslena används, övervägas.

Vidare gäller skattebefrielsen enbart biogena bränslen. Den bör utvidgas till att omfatta alla bränslen som framställts fossilfritt. Det ska inte göras någon skillnad på bränslen beroende på om kol i dem kommer från biomassa, avfall, infångad koldioxid eller karbonater. Det ska heller inte göras någon skattemässig skillnad mellan kolbaserade fossilfria bränslen och kolfria bränslen som ammoniak.

Europeisk energipolitik försvårar utfasningen av de fossila bränslena

EU-lagstiftningen är utformad så att den väljer vinnare bland hållbara tekniker. Särskilt missgynnas fortfarande kärnkraften i förhållande till andra fossilfria energislag. EU:s klimat- och energipolitik har under lång tid utgått ifrån att fossil energi ska ersättas med förnybar. Vad som är förnybar energi definieras i Förnybartdirektivet (EU 2018/2001, artikel 2.1). Detta synsätt utesluter kärnkraft och kärnvärme som verktyg för att fasa ut de fossila bränslena. Synsättet går igenom lagstiftningen, men återfinns också i EU-målen för klimatarbetet, rapporteringen medlemsstaterna sammanställer och i hur EU:s institutioner arbetar. Att kärnkraften särbehandlas negativt på detta sätt gör det svårare för EU att nå sina klimatmål.

De senaste åren har det tagits små steg mot en normalisering av synen på kärnkraften inom EU. Ursula von der Leyen har vid flera tillfällen talat om kärnkraftens betydelse och den Europeiska investeringsbanken har finansierat både kärnkraft och kärnvärme

Det arbete Sverige bedrivit inom EU under regeringen Kristersson har varit viktigt för att lägga om kursen. Men i lagstiftningen har inte mycket hänt. Sverige bör metodiskt och outtröttligt arbeta för att EU ska behandla all fossilfri energi på ett likvärdigt sätt.

Joar Forssell (L)

Pär Gustafsson (L) *Roger Haddad (L)*

Camilla Mårtensen (L) *Lina Nordquist (L)*